

MATEUSZ RAFAŁ POTOCZNY

Wydział Teologiczny UO, Instytut Nauk Teologicznych UO

ORCID: 0000-0001-5746-4218

**Adwent w liturgiach Kościołów syryjskich
ze szczególnym uwzględnieniem tradycji zachodnio-syryjskiej**

**Advent in the Liturgies of the Syrian Churches
with a Special Reference to the West-Syriac Tradition**

Abstrakt

We wszystkich tradycjach liturgicznych świata chrześcijańskiego Boże Narodzenie poprzedzone jest okresem przygotowania. Z teologicznego punktu widzenia ten okres, Adwent, posiada podwójny wymiar: eschatologiczny oraz nawiązujący do tajemnicy Wcielenia Jezusa Chrystusa. W tradycjach Kościołów syryjskich kolejne niedziele przygotowania do Bożego Narodzenia koncentrują się na przekazanych w Ewangeliach tzw. „zwiastowaniach” (syr.: *subārā*). Niniejszy artykuł stanowi próbę zarysu idei teologicznych obecnych w eucharystii adwentowej Kościołów syryjskich.

Słowa kluczowe: Adwent, liturgia, *subārā*, tradycja zachodnio-syryjska, Kościoły syryjskie, zwiastowanie.

Abstract

In all liturgical traditions of the Christian world Christmas is preceded by a preparative season. From the theological point of view this season – Advent, has a double dimension: eschatological and the one related to the mystery of Incarnation of Jesus Christ. In the traditions of the Syriac Churches the Sundays of preparation to the Nativity of the Lord focus on the described in the Gospels so called “annunciations” (syr.: *subārā*). This paper

is an attempt to outline the theological ideas present in the Advent euchology of the Syriac Churches.

Keywords: Advent, Liturgy, *subārā*, West-Syriac Tradition, Syriac Churches, Annunciation.

Adwent rozumiany jako początek roku kościelnego, stanowiący „rekapitulację tysiącleci oczekiwań na przyjście Mesjasza”, ukształtował się w kręgu dwóch tradycji liturgicznych Zachodu, tj. gallikańskiej i rzymskiej¹. Jednakże okres poprzedzający i zarazem wprowadzający w przestrzeń celebracji misteriów związanych z Wcieleciem Syna Bożego obecny jest także w tradycjach liturgicznych Kościołów wschodnich. Niezwykle ciekawy kształt przybrał on w łonie Kościołów należących do tradycji syryjskich – zarówno zachodniej, wywodzącej się z kręgu wpływów syryjskojęzycznej Antiochii, oraz orientalnej, która rozwinęła się w Mezopotamii².

W niniejszym opracowaniu to właśnie ta problematyka będzie stanowić przedmiot badawczy, zaś celem pracy jest systematyczna i teologiczna prezentacja tego jakże istotnego okresu roku liturgicznego³. Całość prezentacji zawarta zostanie w trzech częściach. Najpierw zarysowana zostanie specyfika liturgicznego kalendarza Kościołów syryjskich, następnie omówiony zostanie cykl liturgiczny przygotowania do Bożego Narodzenia, zaś w ostatniej części zaprezentowane i omówione zostaną przykładowe teksty liturgiczne interesującego nas okresu liturgicznego.

1. Liturgiczny kalendarz syryjski

Rok liturgiczny to specyficzna i chrześcijańska nazwa odcinka czasu, w którym sprawowane i celebrowane są poszczególne misteria życia, śmierci i zmartwychwstania Jezusa Chrystusa⁴. Ponieważ posiada on wymiar ściśle anamnetyczny, to każde celebrowane wydarzenie nie jest zwykłym przypomnieniem faktów z wydarzenia Jezusa Chrystusa, ale czyni wiernych ich naocznymi świad-

¹ Daniel Brzeziński. 2015. *Chrystus wczoraj i dziś, i na wieki. Anamnetyczny wymiar roku liturgicznego*. Toruń: Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne i Wydawnictwo „Bernardinum”, 440.

² Zob. Mateusz R. Potoczny. 2014. „Rodziny liturgiczne chrześcijańskiego Wschodu – panorama”. *Teologia i człowiek* 25 (1): 171–177.

³ Należy zaznaczyć, że okres, o którym mowa, w tradycjach syryjskich nosi nazwę *subārā* (w dalszej części znaczenie terminu zostanie wytłumaczone), jednakże dla ułatwienia lektury w przebiegu niniejszej pracy posługiwac się będziemy zamiennie zachodnim terminem „Adwent”.

⁴ Por. Bogusław Nadolski. Opr. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Pallottinum, 1307nn.

kami⁵. Jednakże już sama nazwa „rok liturgiczny” osadza ową celebrację w bardzo konkretnej kategorii temporalnej. W historii ludzkości podział czasu determinowany był jego naturalnym biegiem, dlatego dzielimy go na dzień i noc oraz kolejne pory roku. Do głównych faktorów, które wpłynęły na ukształtowanie się kategorii roku, należą dwa ciała niebieskie, które od samego początku stały się dominantą i zarazem elementami determinującymi, a które w Księdze Rodzaju zostały opisane w następujący sposób:

A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstaną ciała niebieskie, świecące na sklepieniu nieba, aby oddzielały dzień od nocy, aby wyznaczały pory roku, dni i lata; aby były ciałami jaśniejącymi na sklepieniu nieba i aby świeciły nad ziemią”. I tak się stało. Bóg uczynił dwa duże ciała jaśniejące: większe, aby rządziło dniem, i mniejsze, aby rządziło nocą, oraz gwiazdy. I umieścił je Bóg na sklepieniu nieba, aby świeciły nad ziemią; aby rządziły dniem i nocą i oddzielały światłość od ciemności. A widział Bóg, że były dobre (Rdz 1,14-18).

Można zaryzykować twierdzenie, że na tym biblijnym podaniu opierają się dwa pojęcia: rok księżycowy i rok solarny. Chociaż wśród ludów pasterskich Bliskiego Wschodu uprzywilejowanym był rok księżycowy, to jednak u Żydów sprzęgał się on z rocznym cyklem słońca i związanymi z nim zmieniającymi się porami roku. Warto zauważyć, że fazy księżyca i jego rytm usankcjonowały podział na okresy od szabatu do szabatu, a więc tygodni składających się z siedmiu dni. Owa siódemka jest tu niezwykle istotna, gdyż dla ludów Bliskiego Wschodu miała ona głębokie znaczenie sakralne⁶. Nie może więc dziwić fakt, że Kościoły syryjskie swój roczny cykl liturgiczny ukształtowały właśnie w rytmie liczby siedem: czasem mówi się, że ów rok kościelny składa się właśnie z siedmiu tygodni „tygodni” [*sic!* (7 × tydzień) × 7], który to układ jest prawdopodobnie pochodzenia sumeryjsko-akadyjskiego⁷ (różne źródła podają nieco inne rozróżnienie, ale generalnie to właśnie siódemka jest tu osią, wokół której zorganizowano cykle roczne kalendarza liturgicznego). Innymi słowy można powiedzieć, że syryjski rok liturgiczny składa się z siedmiu pięćdziesiątnic, do których dołożono kolejny tydzień, aby w ten sposób zsynchronizować ów czas z rokiem księżycowym (357 dni) i – czasem – jeszcze kolejnych kilka dni, by ostatecznie osiągnąć długość roku słonecznego (364 dni). Tak więc rok liturgiczny, jak słusznie zauważa Ephrem Carr, jest u Syryjczyków zor-

⁵ Por. Brzeziński. 2015. *Chrystus wczoraj i dziś*, 303.

⁶ Zob. David H. Van Daalen. 1999. Symbolika liczb. W *Słownik wiedzy biblijnej*. Red. Bruce M. Metzger, Michael D. Cogan, 725–727. Warszawa: Vocatio, 726.

⁷ Irénée Henri Dalamis. 1981. „Note sur l’année liturgique dans les églises de tradition syrienne”. *La Maison Dieu* 148: 141.

ganizowany raczej w oparciu o tygodnie, aniżeli o dni lub miesiące, a dzięki temu, że większość okresów liturgicznych trwa pięćdziesiąt dni, możemy mówić o kalendarzu „pentekostalnym”⁸. Ponadto każdy z cykli liturgicznych zogniskowany jest wokół jakiegoś święta oraz rozpoczyna się i kończy w niedzielę, by w ten sposób pokazać ścisły związek każdego okresu liturgicznego z Wielkanocą⁹.

Ponieważ historia kształtowania się roku liturgicznego w omawianej tradycji nie jest przedmiotem niniejszego studium, nie będziemy jej tu prezentować. Warto jednak uświadomić sobie, że zwłaszcza w przypadku tradycji zachodnio-syryjskiej kształt kalendarza ulegał m.in. wpływom bizantyjskim i łacińskim¹⁰. Wystarczającą dla unaocznienia specyfiki kalendarzy syryjskich wydaje się być prezentacja ich struktury:

Tradycja zachodnio-syryjska	Tradycja syro-orientalna
1) <i>Qudāsh’edtā</i> (Dedykacja Kościoła) i <i>Hudāsh’edtā</i> (Oczyszczenie Kościoła): 2 niedziele;	1) <i>subārā – ialdā</i> : 4 + 2 niedziele;
2) <i>Subārā</i> (Zwiastowanie): 6 niedziele ¹¹ ;	2) <i>denhā</i> : od 4 do 9 niedziel;
3) <i>Ialdā</i> i <i>denhā</i> (Narodzenie i Epifania): do 7 niedziel, w zależności od daty Wielkanocy;	3) <i>saumā rabbā</i> : 7 niedziel;
4) Niedziele zmarłych kapłanów i wiernych: 2 niedziele poprzedzające Wielki Post;	4) <i>Qyāmtā</i> : 7 niedziel;
5) <i>Saumā rabā</i> (Wielki Post): 7 niedziel (ostatnia niedziela to <i>hoshānnā</i> : Niedziela Palmowa);	5) <i>Shlihe</i> (apostołowie): 7 niedziel od Zesłania Ducha Świętego;
6) <i>Qyāmtā</i> (Zmartwychwstanie): 7 niedziel;	6) <i>Qaytā</i> (lato – od początku maja); 7 niedziel;
7) <i>Shlihe</i> (apostołowie), tzw. okres Zesłania Ducha Świętego: do 11 niedziel, w zależności od daty Wielkanocy;	7) <i>Eliyya</i> oraz <i>shlibā</i> (krzyż): okres pokutny trwający 6 lub 7 niedziel;
8) Przemienienie i Wniebowstąpienie: do 7 niedziel;	8) <i>Moshe</i> : 1, 4 lub 7 niedziel;
9) <i>Shlibā</i> (krzyż): do 8 niedziel 12.	9) <i>Qudash’edta</i> (Dedykacja Kościoła): 4 niedziele ¹³ .
Rok liturgiczny kończy się 1 listopada.	Rok liturgiczny kończy się 30 listopada.

⁸ Ephrem Carr. 1993. *The Liturgical Year in the Syriac Churches: Adaptation to Different Ecclesial-Liturgical Ambients*. W *L’adattamento culturale della liturgia*. Red. Ildebrando Scicolone, 47–59 (47–48). Roma: Pontificio Ateneo S. Anselmo.

⁹ Baby Varghese. 2004. *West Syrian Liturgical Theology*. Aldershot: Ashgate, 136.

¹⁰ Por. Manuel Nin. 2008. *Las Liturgias Orientales*. Barcelona: Centre de Pastoral Liturgica, 91.

¹¹ W niektórych opracowaniach zestawienie niedziel okresu *subārā* łączy się z Bożym Narodzeniem i niedzielą następującą.

¹² Por. Varghese. 2004. *West Syrian*, 136.

¹³ Por. Nin. 2008. *Las Liturgias Orientales*, 112–113.

Z powyższego zestawienia wynika, że klamrą spajającą całość roku liturgicznego jest celebrowane kilka tygodni święto dedykacji kościoła, które w tradycji zachodnio-syryjskiej rozpoczyna rok kościelny, a u Syryjczyków orientalnych go zamyka. Należy zauważyć, że trudno wskazać jednoznacznie, do której inauguracji, dedykacji czy wręcz konsekracji odnoszą się owe niedziele. Trudno powiedzieć czy u źródeł tego okresu stoi jakaś konkretna budowla. Niektórzy sugerują, że być może chodzi o komemorację inauguracji katedry w Antiochii, w Seleucji-Ktezyfonie, w Edessie czy nawet w *Anasthasis* w Jerozolimie, która później została przeniesiona na 14 września¹⁴. Jednak nie ma to większego znaczenia, gdyż – jak zauważają niektórzy autorzy – najważniejsze jest odniesienie nie do świątyni materialnej, ale do symbolizowanej przez nią świątyni duchowej, stanowiącej całą społeczność wierzących. Liturgia tych dni kieruje bowiem uwagę z poświęconej Bogu budowli na świątynię duchową i w ten sposób nawiązuje niejako do początku Kościoła jako wspólnoty oraz do mistycznej świątyni ludzkiej duszy¹⁵.

2. Adwent, czyli okres *subārā* – zwiastowań

W liturgicznych tradycjach syryjskich, podobnie zresztą jak w innych, Boże Narodzenie jest poprzedzone wydzielonym okresem liturgicznym. Nie nazywa się on adwentem tylko okresem *subārā* i trwa sześć tygodni, przy czym w tradycji syro-orientalnej okres ten łączy się z dwoma niedzielami Narodzenia Pańskiego. Samo słowo *subārā* oznacza dosłownie „głoszenie, zwiastowanie”¹⁶, i chociaż pokrywa się ono semantycznie z ogólnokościelną uroczystością Zwiastowania Pańskiego, to w przypadku przygotowania do Bożego Narodzenia chodzi o inne zwiastowania. Otóż w kolejne niedziele zachodnio-syryjskiego adwentu w liturgii wspomina się osoby i wydarzenia, które w pośredni bądź bezpośredni sposób związane były ze zwiastowaniami i jednocześnie były istotne z punktu widzenia tajemnic Wcielenia Syna Bożego¹⁷. Z kolei tradycja syro-orientalna kolejne niedziele nazywa po prostu Zwiastowaniem i Narodzeniem, ale i tu uwaga teologiczna koncentruje się na kon-

¹⁴ Por. Anton Baumstark. 1910. *Festbrevier und Kirchenjahr der syrischen Jakobiten*. Paderborn: Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh, 168. Gabriel Khouri-Sarkis. 2018. *Le feste della Chiesa. W Il rito siro-antiocheno. Sacramenti e sacramentali, tempi e feste, libri liturgici*. Red. Stefano Rosso, 747–754 (748). Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana. Bernard Botte. 1957. „Le dimanches de la dédicace dans les Églises syriennes”. *L’Orient Syrien* 2: 65–66.

¹⁵ Por. Khouri-Sarkis. 2018. *Le feste della Chiesa*, 747nn.

¹⁶ Jessie Payne-Smith Margoliouth. 1903. *A Compendious Syriac Dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 363.

¹⁷ Por. Varghese. 2004. *West Syrian*, 140.

kretnych obrazach, które zawierają się w takich grupach tematycznych: pozdrowienia Maryi, dziewictwo Maryi, wypełnienie prorocत्व i owoce Wcielenia¹⁸. Ogólny schemat okresu *subārā* wygląda następująco:

Tradycja zachodnio-syryjska	Tradycja syro-orientalna
1) Zwiastowanie Zachariaszowi (Łk 1,1-25); 2) Zwiastowanie Najświętszej Maryi Pannie (Łk 1,26-38); 3) Nawiedzenie św. Elżbiety [Zwiastowanie Elżbiety] (Łk 1,39-56); 4) Narodziny Jana Chrzciciela (Łk 1,57-80); 5) Zwiastowanie św. Józefa (Mt 1,18-25); 6) Niedziela genealogii (Mt 1,1-17) ¹⁹ .	1) Pierwsza niedziela Zwiastowania; 2) Druga niedziela Zwiastowania; 3) Trzecia niedziela Zwiastowania; 4) Czwarta niedziela Zwiastowania; 5) Pierwsza niedziela Narodzenia; 6) Druga niedziela Narodzenia.

Warto dodać, że okres *subārā* w tradycji zachodnio-syryjskiej rozpoczyna się w niedzielę po 11 listopada (tj. po liturgicznym wspomnieniu św. Marcina w innych kalendarzach), natomiast w tradycji syro-orientalnej w niedzielę między 27 listopada a 3 grudnia²⁰.

Badacze dopatrują się początków takiego układu tematycznego okresu przed Bożym Narodzeniem między rokiem 450 a 600²¹. Odwołują się przy tym do dwóch homilii Antypatera z Bostry (458), które świadczą, że w jego czasie dwie niedziele poprzedzające święto Narodzenia Pańskiego poświęcone były św. Janowi Chrzcicielowi i Maryi. To właśnie te celebracje miały stać się zaczątkiem całego cyklu zwiastowań. Warto zauważyć, że wszystkie cztery lub sześć niedziel (w zależności od tradycji liturgicznej) ogniskują się właśnie na Janie i Maryi: do Jana bowiem odnosi się pierwsza, trzecia i czwarta niedziela, zaś do Maryi druga, piąta i szósta²².

W tradycji Kościoła łacińskiego podkreśla się, że Adwent jest czasem radosnego oczekiwania, co motywowane jest zarówno bliskością Bożego Narodzenia, jak i świadomością chwalebного powrotu Pana Jezusa na końcu czasów. Adwent jest zatem celebracją Wcielenia i jako taki niesie w sobie najpierw przesłanie radości, jednakże od zawsze cechował się on również charakterem pokutnym, co wyni-

¹⁸ John Moolan. 2006. „Theological Analysis of the Period of Annunciation in the East and West Syrian Tradition”. *The Harp* 21: 362.

¹⁹ John Moolan. 1985. *The Period of Annunciation-Nativity in the East Syrian Calendar: Its Background and Place in the Liturgical year*. Kottayam: Paurastya Vidyapitham, 13.

²⁰ Por. Moolan. 1985. *The Period of Annunciation-Nativity*, 13.

²¹ Por. Botte. 1957. „Le dimanches de la dédicace dans les Églises syriennes”, 69.

²² Moolan. 1985. *The Period of Annunciation-Nativity*, 60–62.

kało z konieczności nawrócenia przed powtórным spotkaniem z przychodzącym Panem²³. W tradycji zachodnio-syryjskiej czas Adwentu to również okres postu, który rozpoczyna się 1 grudnia²⁴. Z kolei w Kościołach syro-orientalnych zasadniczo nie spotykamy postu adwentowego: okres *subārā* jawi się tu raczej jako czas przygotowania do przyjęcia Pana w życiu człowieka. To czas, który z jednej strony przypomina ciemność, jednak widoczne na horyzoncie Narodzenie Pańskie przynosi nadzieję wniesienia w to życie boskiego światła. Stąd w okresie tym przeważającym uczuciem jest radość²⁵. Ciekawy wyjątek stanowi tu Kościół syromalabarski, który należy również do tradycji syro-orientalnej. Dla wiernych tej indyjskiej wspólnoty czas zwiastowań – Adwent – to *Irupathanchu Nombu*, czyli trwający 25 dni post, który jest prawdopodobnie pochodzenia monastycznego. Oczywiście istnieje kilka możliwych motywów owego postu. John Moolan zwraca jednak uwagę na interesującą cechę chrześcijan indyjskich: twierdzi, że post i wyrzeczenia to dla nich zwyczajność, która na tyle urzekła XVI-wiecznego misjonarza jezuickiego Dionizego, że w jednym z pism nazwał ich „przyjaciółmi postu”²⁶.

Wracając do teologicznego wymiaru okresu *subārā* należy podkreślić, że posiada on ważne znaczenie eschatologiczne. Baby Varghese zauważa, że okres ten ukazuje ludzi wybranych przez Boga dla przygotowania drogi Jego Synowi. To oni całym swoim życiem zapowiadali wydarzenie Wcielonego Słowa: ich cierpienie było zapowiedzią Chrystusowego Krzyża, a ich chwała w Chrystusie staje się gwarancją chwały, jaka wiąże się z powtórным Jego przyjściem na końcu czasów²⁷.

3. Teologiczny wymiar poszczególnych niedziel cyklu *subārā*

Liturgia Kościoła i jej euchologia stanowią bez wątpienia pierwsze *locus theologicus* dla wszelkiej refleksji systematycznej. Dlatego też, w celu uwypuklenia syryjskiej intuicji teologicznej okresu *subārā*, w dalszej części opracowania podejmiemy próbę prezentacji i omówienia istotnych z punktu widzenia niniejszego studium treści związanych z kolejnymi niedzielami zwiastowań. Z oczywistych

²³ Por. Matias Auge. 2013. *Rok liturgiczny. To sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*. Kraków: Homo Dei, 212, 215.

²⁴ Varghese. 2004. *West Syrian*, 140.

²⁵ Por. Tower Andrius. *The Ecclesiastical Liturgical Year of the Church of the East* (31.10.2022). <https://bethkokheh.assyrianchurch.org/wp-content/uploads/2020/08/The-Liturgical-Year.pdf>.

²⁶ Moolan. 1985. *The Period of Annunciation-Nativity*, 13–14.

²⁷ Varghese. 2004. *West Syrian*, 140.

względów analizie zostaną poddane jedynie przykładowe modlitwy: będą to *sedre*²⁸ zaczerpnięte z modlitwy wieczornej (*ramshā*) i porannej (*saprā*) tradycji zachodnio-syryjskiej. Podstawą opracowania będą teksty stanowiące część *Penkhitā* (tj. brewiarz świąteczny) z Mosulu, wydane po raz pierwszy w latach 1886-1896 oraz w edycji indyjskiej w latach 1962–1963. Współcześnie interesujące nas treści zostały opracowane przez indyjskiego badacza Stephena Plathottathila OIC i wydane w Kottayam w 2009 r.²⁹, a także przez mnicha z klasztoru w Kurishumala w Kerali, Francisa Acharyę, wydane w modlitewniku z roku 2000³⁰.

3.1. Niedziela zwiastowania Zachariaszowi

Tematyka pierwszej niedzieli syryjskiego przygotowania do uroczystości Bożego Narodzenia ogniskuje się wokół początkowego fragmentu Ewangelii wg św. Łukasza (1,1-25), stanowiącej narrację opowiadającą zapowiedź narodzin św. Jana Chrzciciela. Najważniejszą treścią przekazu jest oczywiście samo zwiastowanie, jakiego doświadczył Zachariasz. Zaproponowana przez św. Łukasza narracja w taki sposób została oddana w syryjskiej modlitwie brewiarzowej przeznaczonej na pierwszą niedzielę cyklu *subārā*:

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy wieczornej (*ramshā*)³¹

(...) wysłałeś Archaniola Gabriela, zwiastuna radości, by obwieścił czcigodnemu starcowi i kapłanowi Zachariaszowi owoc przewyższający oczekiwania. I gdy pogrążony był w rozpacz i pozbawiony potomka, nadzieja została nagle ukazana w nowym [przymierzu]; nadzieja, której brakowało wcześniej. Spójrz, wielki cud i zdziwienie widzą ci, którzy byli bez nadziei i pociechy: pocieszenie wzeszło i został zrodzony syn, lub raczej „Głos”, by głosić niewyrażalne Słowo. Gwiazda była widziana przed Słońcem, lampa przed Światłem, przyjaciel Oblubieńca przed Oblubieńcem; ten, który był wielkim między narodzonymi z niewiast, przed tym, który przekracza wszystkich w preegzystencji; pierwotny spośród proroków przed Pierworodnym całego stworzenia.

²⁸ *Sedrā* – dosł. „porządek”. Jest to błagalna modlitwa tematyczna odmawiana w liturgii w momencie ofiarowania kadzidła. Jean-Paul Deschler. 2012. *Word and Maening. A Glossary in Liturgy and Iconography with Special Reference to the Theology of the Eastern Churches*. Kottayam: SEERI, 254.

²⁹ Stephen Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation in the Sedre for the Period of Suboro – Yaldo According to the Mosul Fenqitho*. Kottayam: SEERI.

³⁰ Francis Acharya. 2000. *Prayer with the Harp of the Spirit. The Prayer of Asian Churches*. T. 2. Vagamon: Kurishumala Ashram.

³¹ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 143–146. Por. Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 46.

Dlatego prosimy Cię, Panie, nasz Panie, w ten dzień zwiastowania syna niepłodności, abyś uczynił nasze dusze, które są bezpłodne, w owocne dobre uczynki, zdolnymi zrodzić Tobie czyste i święte owoce, młode konary, a z nimi chwałę i cześć. I napełnij nas oddechem Ducha Świętego, jak Jana – syna niepłodności, abyśmy nie stali się skłonni do złego (...).

Fragment *sedrā* przeznaczanego do modlitwy porannej (*saprā*)³²

(...) i gdy nadszedł czas Zachariasza dla złożenia ofiary kadzielnej, anioł Pana, który stoi po prawej stronie sanktuarium, ukazał mu się i obwieścił poczęcie w jego niepłodnej żonie. Zachariasz był zmieszany tym niezwykłym i strasznym widzeniem. Duch [anioł] umocnił go i rzekł mu: „Nie lękaj się, Zachariaszu, twoja modlitwa została usłyszana i twoja żona Elżbieta urodzi ci syna i nazwiesz go imieniem «Jan», a wielu ludzi ucieszy się z jego narodzenia”. O szybka wieści, która została wysłana przez szybkiego zwiastuna do czcigodnego starca. I aby Zachariasz mógł uwierzyć, że bezpłodność szybko obróciła się w płodność, skinął na anioła, a ten zwiastował i rzekł: „Spójrz! Elżbieta w swej starości będzie miała syna, by przygotował drogę swemu Panu”. Ale [Zachariasz] odpowiedział jak to się stanie. I otwarte usta zrodziły złą odpowiedź; toteż przez słabą odpowiedź jego usta zostały zamknięte, a przez błogosławiony owoc zamknięte łono zostało otwarte i potomek zwyciężył nad łonem stłumionym niepłodnością. O Panie, my także zwracamy się do Twojej dobroci i prosimy, abyś nie pozbawiał nas Twego miłosierdzia, ale dzięki Twemu wieczystemu miłosierdziu uzdrów nasze choroby i przewiąż nasze rany. Niech nasze serca zostaną oświecone Twą wiedzą; niech poruszenia naszych umysłów utwierdzą się w Twojej bojaźni i niech nasze języki zostaną ozdobione Twą nauką (...).

Lektura wszystkich tekstów przeznaczonych na ten dzień zachodnio-syryjskiego *subārā* podkreśla najpierw radość, jaką zwiastowanie narodzin Jana Chrzciciela przyniosło Zachariaszowi i Elżbiecie. Jednakże narracja nie ogranicza się jedynie do wspomnienia czy nawet swoistej anamnezy wydarzenia, ale rozszerza się na bardzo konkretną parenezę. Liturgia pierwszej niedzieli omawianego okresu liturgicznego zawiera prośbę, aby Bóg uczynił życie wiernych i całego Kościoła płodnym i odpornym na wszelkie przeciwności³³. Zachariasz symbolizuje tu w pewien sposób wspólnotę, która niejednokrotnie pozbawiona jest nadziei i staje się bezpłodną. Wydarzenie Wcielenia Jezusa Chrystusa czy też świadomość Jego powtórnego przyjścia powinna stać się dla wierzących takim przewrotem, jaki dokonał się w sercu i w życiu Zachariasza. Na szczególną uwagę zasługują również tytuły przypisane św. Janowi: „Gwiazda przed Słońcem, lampa przed Światłem, przyjaciel Oblubieńca przed Oblubieńcem”. Choć ukazują one Jana jako człowieka wyjątkowego, to jednak jest to Boży posłaniec, który mimo swej wielkości przygotowuje drogę Komuś innemu (por. Łk 3,16). Ta świadomość słusznie powodu-

³² Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 150–153.

³³ Por. Moolan. 2006. „Theological Analysis of the Period of Annunciation in the East and West Syrian Tradition”, 372.

je w uczestnikach liturgii poczucie bezpieczeństwa i nadzieję na ostateczne zwyciężenie wszelkiej niewiary i światowej beznadziei. Ciekawe słowa zapisane są również w hymnie nocnej wigilii tego dnia, gdzie na wątpliwości Zachariasza Gabriel wykrzykuje: „Alleluja! Nic nie jest ponad moc Boga, który nawet z kamieni może uczynić dzieci Abrahama”³⁴. Są to słowa, które z całą pewnością mają za zadanie wnieść nadzieję i pocieszenie w serca wiernych.

3.2. Niedziela zwiastowania Maryi

W drugą niedzielę okresu *subārā* w tradycji zachodnio-syryjskiej ciężar bagażu teologicznego przenosi się na Tę, której raz wypowiedziane „tak” zmieniło bieg historii ludzkości. Tu osnową celebracji jest fragmentem Ewangelii o zwiastowaniu Najświętszej Maryi Pannie (Łk 1,26-38). W liturgii tego dnia niezwykle interesujący jest fragment pieśni z oficjum nocnego (*lilyā*), który rysuje swoisty niebiański *background* wizyty Archanioła Gabriela w Nazarecie:

Bóg przywołał Gabriela z tajemnego miejsca Czuwających i przemówił tymi słowami (...): Mój Syn chce zstąpić na ziemię. Idź, przygotuj Mu miejsce u Maryi, córki Dawida, i podczas wędrówki zrób to: pozdrów Ją pokojem, aby widząc nie przestraszyła się, niech pokój będzie na twoich ustach, by była przez ciebie pocieszona. Powiedz Jej, że Syn Boga ma się urodzić z Jej łona. Ubierz biały welon na twoją głowę, aby się nie bała. Nie dotykaj jej brakiem mowy, jak Zachariasza. Mów do niej czule, uczyni tve zwiastowanie delikatnie. Kiedy zapyta cię jak to się stanie, odpowiedz ze słodyczą: „Duch Święty przyjdzie, a Boża moc Cię osłoni”³⁵

Powyższy fragment ukazuje przekonanie o niezwykle czułości i delikatności Boga względem Maryi. Jak zauważa John Moolan, Stwórca szanuje Ją od samego początku, dlatego nie chciał jej w żaden sposób urazić, obrazić czy przestraszyć³⁶.

W stanowiących podstawę niniejszego studium *sedre* w taki sposób odnoszą się do opisanego przez Łukasza fragmentu:

³⁴ Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 53.

³⁵ Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 69.

³⁶ Por. Moolan. 2006. „Theological Analysis of the Period of Annunciation in the East and West Syrian Tradition”, 373.

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy wieczornej (*ramshā*)³⁷

Cześć i dziękczynienie Tobie, Jezus Chryste nasz Boże, który uczyniłeś ludzkość na Twój obraz i oznaczyłeś go podobieństwem Twojej wielkości. A kiedy poprzez przekroczenie przykazania został zniszczony i wygnany ze swego wcześniejszego dziedzictwa, jego krzyk doszedł do Ciebie i miłosiernie usłyszałeś jego jęk. Kiedy zechciałeś uwolnić go z jego upadku, uchyliłeś niebios i zszedłeś. Jednocześnie nie zmieniłeś swej boskiej natury ani nie opuściłeś wzniesłego i wysokiego tronu Twej istoty, gdy zamieszkałeś w łonie Dziewicy. Twe poczęcie zostało zwiastowane przez Widzącego. Tyś jest tym, który Abrahamowi dał nadzieję. Tyś napełnił Dziewicę pokojem zamiast wieścią Ewy, naszej pierwszej matki. Gabriel zawołał i przemówił do niej: „Pokój z Tobą, łaski pełna, Pan z Tobą, błogosławiona między niewiastami”. I gdy swym powitaniem ujawnił, że zasieki dawnej wrogości, które zaplanował przeciwnik, zostały usunięte, stworzenie zostało napełnione i przykryte bezkresną radością i szczęściem.

I my także śpiewamy przy słodkim dźwięku harfy i wychwalamy miłymi melodiami. Świątujemy dynamicznym tańcem. Wraz ze słowami Archanioła Gabriela [i my] mówimy z radością: pokój z Tobą, łaski Pełna, błogosławiony okręcie³⁸, który wzbogacił cały świat obecnym w nim skarbem. Pokój z Tobą, błogosławiona między ludźmi, bo w Tobie przekleństwo Ewy zostało wymazane. Pokój Tobie, chwalebna winnica, której winoroślą całe stworzenie zostało uszczęśliwione. Dlatego my, słabi i grzeszni śludzy, stoimy z lękiem i zadziwieniem, gdy w radości duszy mówimy, że miłosierny Pan Bóg został objawiony i zbawił świat.

I dlatego błagamy Cię, abyś wstawiła się na nami do Boga, który narodził się z Ciebie, by dać nam czasy radości, lata błogosławieństw, pogodne i radosne święta, dla udoskonalenia nas w związku miłości ku Niemu i ku sobie nawzajem; i by nas przygotował na święto w małżeńskiej komnacie z tymi, którzy zostali odziani pieczęcią chrzcielną i przeszli z tego życia do Jego przykazania; abyśmy mogli świętować tę uroczystość tu i tam, i złożyć Jemu i Ojcu cześć i dziękczynienie.

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy porannej (*saprā*)³⁹

Bóg Ojciec, przez objawienie swego Jednorodzonego Syna, dał zbawienie swemu stworzeniu i pojednał niebieskie istoty z ziemskimi, które rozdrażnione zostały przestępstwem pierwszego Adama. I kiedy pobudziło się Jego miłosierdzie wobec stworzenia, wysłał Archanioła Gabriela, by objawił Dziewicy Maryi wyjątkowe poczęcie tegoż wiecznego Syna, który był przed stworzeniem. Płomienny zstąpił, pozdrowił i rzekł do Dziewicy: „Pokój z Tobą, łaski pełna, Pan z Tobą, błogosławiona między niewiastami”.

Dlatego, gdy i my świątujemy dziś Jej łaskawe zwiastowanie, wołamy i mówimy wraz z Archaniołem: „Pokój z Tobą, łaski pełna, spichlerzu wszelkich dóbr. Pokój z Tobą, o Matko Pana stworzenia. Pokój z Tobą, święta Dziewico, przed i po narodzeniu. Pokój z Tobą, runo, któreś otrzymało niebiańską rosę. Pokój z Tobą, zamknięty ogrodzie, w którym wyrosło drzewo radości. Pokój z Twą świątynią, w której Wszechmogący Bóg zamieszkał wiecznie. Pokój z Tobą, radości stworzeń niebiańskich i ziemskich. Pokój z Tobą, niewinna gołąbko, któraś nosiła szybkiego orła. Pokój z Tobą, dowodzie przebaczenia naszemu pełnemu winy rodzajowi. Pokój z Tobą, błogosławiona między niewiastami, któraś jest godna wszelkich błogosławieństw.

³⁷ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 155–158; Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 58–59.

³⁸ To jeden z tytułów Maryi spotykany u Ojców syryjskich. Zob. James Puthuparambil. 2005. *Mariological Thought of Mar Jacob of Serough*. Kottayam: SEERI, 265.

³⁹ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 163–165.

Błagamy Cię i prosimy, byś modliła się o miłosierdzie Pana Miłosierdzia dla wszystkich dzieci Kościoła świętego, którzy z wiarą, nadzieją i miłością czczą świętą Twego chwalebno zwiastowania.

O pełna łaski, wstawiaj się za pasterzami, aby byli bezpiecznie zachowani, by mogli być uświęceni; za diakonami, by byli oczyszczeni; za królami, by żyli w pokoju; za pokutującymi, by zostali przyjęci; za wiernymi zmarłymi, by było im przebaczone; i abyśmy wszyscy postawieni zostali po prawej stronie, i składali cześć i dziękczynienie Ojcu, i Synowi, i Duchowi Świętemu, teraz i na wieki. Amen.

Narracja modlitwy brewiarzowej, jeszcze przed przywołanym powyżej fragmentem, nawiązuje do grzeszności i cierpienia ludzkości spowodowanego grzechem. Zresztą nawet powyższe teksty jasno osadzają zwiastowanie Najświętszej Maryi Panny w kontekście całej ekonomii zbawienia. Tekst eucharystyczny stawia tu Ewę jako antytezę Maryi, a Ją samą określa niezwykle bogatymi teologicznie tytułami, tj. błogosławiony okręt, chwalebna winnica, spichlerz wszelkich dóbr, runo z niebiańską rosą, zamknięty ogród, świątynia, niewinna gołąbka. Pojawia się tu również popularny wśród Ojców syryjskich temat komnaty małżeńskiej i obrazu Oblubieńca, który w tym szczególnym i sekretnym miejscu przebywa z ochrzczonymi. Zwiastowanie, o którym mowa, w narracji tekstu eucharystycznego jest również momentem pełnym nadziei: oto Ten, który się rodzi, będzie dawcą czasów radości, lat błogosławieństw oraz pogodnych i radosnych świąt.

3.3. Niedziela zwiastowania Elżbiecie

Kolejna niedziela okresu *subārā* w tradycji zachodnio-syryjskiej dedykowana jest wydarzeniu, które w kalendarzu łacińskim znane jest jako „Nawiedzenie św. Elżbiety” (Łk 1,39-56). Zgodnie z przekazem Ewangelii wydarzenie to było nie tylko powodowane miłością i chęcią pomocy starszej krewnej, ale wynikało z Bożej ekonomii zbawienia. Nie doszło tu przecież jedynie do spotkania dwóch krewnych kobiet, ale przede wszystkim było to spotkanie Zapowiadającego z Zapowiadany. W liturgii godzin tradycji syryjskiej Maryja jest nawet określona jako „rydwan”, którym wielki Król jedzie na spotkanie ze swym sługą, zaś poruszenie Jana w łonie Elżbiety porównane zostało do tańca, jaki wykonał Dawid przed arką w dniu jej przeniesienia⁴⁰. Stanowiące przedmiot niniejszego studium *sedre* w taki sposób relacjonują to doniosłe wydarzenie przekazane przez św. Łukasza:

⁴⁰ Zob. Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 75.

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy wieczornej (*ramshā*)⁴¹

Chryste, nasz Boże, wielki, chwalebny i doskonały obrazie doskonałego Ojca, który w swej miłości do rodzaju ludzkiego zstąpiłeś z niebios i przyjąłeś ciało z Ducha Świętego i świętej Dziewicy Maryi, aby wybawić nasz rodzaj z niewoli grzechu. Będąc w niebie i w każdym miejscu, przyszedłeś do Elżbiety w łonie Twej Matki. Dziś, gdy świętujemy tę czcigodną i świętą uroczystość, wraz z Elżbietą mówimy do świętej Dziewicy Maryi: „Błogosławiona jesteś między niewiastami, gdyż moc Najwyższego zawarła w Tobie. Błogosławiona jesteś między niewiastami, gdyż niebiański Król zamieszkał w Tobie. Błogosławiona jesteś między niewiastami, bo Archanioł Gabriel zwiastował o Twym chwalebnym poczęciu. Błogosławiona jesteś między niewiastami, bo świt, który wspomniął Zachariasz, powstał dla nas z Ciebie – Dziewicy. Błogosławiona jesteś między niewiastami, bo wieczne Dzieciątko, które ukryte było w łonie swego Ojca, zostało objawione i ukazane nam w Tobie. Błogosławiona jesteś między niewiastami, bo wszystkie pokolenia przyznają Ci błogosławieństwo.

Toteż my, grzeszni, błagamy Pana, który ukazał się z Ciebie i mówimy: Panie, przez wstawiennictwo Twej błogosławionej Matki przyjmij to kadzidło, które złożyli Twoi wyznawcy. Przez Twą łaskę bądź stróżem Twego Kościoła, patronem pasterzy, uświęcicielem kapłanów, tym, który diakonów czyni olśniewającymi, mediatorem dla królów, dającym chwałę swoim sługom, przebaczącym grzesznikom, lekarzem chorych, Odnowicielem, Ożywicielem i tym, który stawia zmarłych po prawej stronie (...).

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy porannej (*saprā*)⁴²

Panie nasz Boże, odwieczny, który dzięki Twej łasce i miłosierdziu do rodzaju ludzkiego zamieszkałeś i przebywałeś w łonie Dziewicy Maryi. Ona zabrała Cię w góry Judei, niosąc Cię do Lewitów w weselu i radości. Przyniosła Cię do domu Zachariasza, syna Berakiasza, abyś w swej przebogatej dobroci mógł nawiedzić Elżbietę, krewną Twej Matki. Dzisiaj wypełnione zostało proroctwo Dawida, który powiedział: „Niech się weseli góra Syjon, niech się radują córki Judy z powodu Twoich wyroków!” Dzisiaj Lewi ci dojrżeli światło, które ukazane im zostało z niebiańskiej boskości. Dziś nieplodność odeszła, a starość została odmłodzona pozdrowieniem błogosławionej. Dziś dzieci w łonach skoczyły z wzajemnej radości. Dzisiaj cud objawiony został Józefowi i zdziwienie Zachariaszowi. Raduje się Józef i dziękuje, że ujrzał Maryję noszącą Pana niebios, a Zachariasz dziękuje, że Elżbieta urodziła Jego [Pana] Zwiastuna. Dziś przez nieplodną Elżbietę wykrzywane zostały do Dziewicy wyrazy radości, mówiące: „Witaj, Matko, łaski pełna; gdy Tve pozdrowienie dotarło do moich uszu, Dzieciątko podskoczyło z radości w mój łonie”.

I gdy słyszymy te słowa, my – niegodni i grzeszni, wraz z Elżbietą zwracamy się do Maryi: „Pokój z Tobą, Maryjo, Matko Boga, bo w Tobie więzy naszych grzechów zostały zmazane; w Tobie podniesiony został nasz upadek; w Tobie nasze ciemności zostały oświecone; i w Tobie nasz Dawca życia został objawiony. Dlatego, o Boże – Słowo, gdy świętujemy ten dzień nawiedzenia przez Twą Matkę matki Posłańca, ze śpiewem alleluja i duchowych pieśni, modlimy się i błagamy Cię, abyś zechciał ukazać nam prawdziwe objawienie Twej łaski, wskazał nam znajomość Twej mądrości i umocnił nas w prawej wierze w Ciebie. Abyśmy wraz z Zachariaszem mogli radować się i ucieszyć w Tobie wraz z Elżbietą, teraz i na wieki. Amen.

⁴¹ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 166–167; Francis Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 72–72.

⁴² Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 171–173.

Powyższe fragmenty zawierają niezwykle bogaty bagaż treści teologicznych. W pierwszym *sedrā* po krótkim wprowadzeniu następuje swoista litania, w której przedstawione są wielkie dzieła Boga, które dokonały się w Maryi. Jest Ona nazwana błogosławioną, ponieważ zamieszkała w Niej moc Najwyższego wraz z niebiańskim Królem, który został nazwany świtem i odwiecznym Dzieciątkiem. Te wszystkie przymioty czynią z Maryi doskonałą łączniczkę między Bogiem a rodzajem ludzkim. Stąd w dalszej części modlitwy znajduje się suplikacja ogarniająca różne stany.

Z kolei w *sedrā* przeznaczonym na modlitwę poranną zwiastowanie Elżbiety ukazane jest z punktu widzenia całej ekonomii zbawczej. Wydarzenie to jawi się jako wypełnienie prorocstwa Dawidowego, boskie oświecenie i cudowną interwencję Boga, symbolizująca nowe otwarcie w historii ludzkości. Ową nowość symbolizuje Maryja oraz przemiana niepłodności Elżbiety w życiodajne źródło. To wszystko jest ostatecznie motywem radości, która ma stać się udziałem całego Kościoła.

3.4. Narodzenie Jana Chrzciciela

W sekwencji adwentowych celebracji tradycji zachodnio-syryjskiej czwarta niedziela poświęcona jest wspomnieniu narodzenia św. Jana Chrzciciela i stanowi kontynuację wydarzeń celebrowanych w tygodniu poprzedzającym. Osnową biblijną celebracji jest tekst Łk 1,57-80, który *sedre* przeznaczone na wieczorną i poranną modlitwę interpretują w następujący sposób:

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy wieczornej (*ramshā*)⁴³

O błogosławione dziecko, któż namalować potrafi twą sławną piękność kolorami ziemskimi? Twoje poczęcie zostało zwiastowane przez anioła, a niemota opanowała twego ojca, bo zwątpił o twoim narodzeniu. O Wymowny Obrońco, poczęty w niepłodnym łonie, by wskazać głośny jak grzmot dźwięk, który stał się cichy i milczący w dziewiczym łonie. O Wielki Proroku, który z łona swej matki uczyłeś się tajemnic swego Pana i z łona swej matki twe usta śpiewały chwałę. O Nowa Kiści, która z niepłodnego krzewu winnego ukazana zostałaś po długim czasie i ucieszyłaś zrozpaczone dusze jego winem. O Dziewicza Młodości, która ukazałaś się z rodziców w podeszłym wieku, aby stać się symbolem odnowienia stworzenia. O Największy między narodzonymi z niewiast, który głosisz o wyniosłej wielkości Wielkiego i Wzniosłego, który uniżył się w swym jestestwie. O Błyszcząca Gwiazdo, która wskazujesz prawdziwy Poranek, o Świecie, który zwiastujesz chwalebny dzień. O Cudowna Lampo, która ukazujesz wyjątkowe Światło. O Ziemiński Księżycu, który zwiastujesz wieczne Słońce.

⁴³ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 174–176. Por. Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 85–86.

Dzisiaj raduje się Zachariasz, bo więzy jego języka zostały rozwiązane i niepłodne łono kobiety dziękuje za spełnienie jej pragnienia. Dzisiaj dwa cudowne narodzenia ukazane zostały w świecie: nowe życie ze starego łona i stary dźwięk z języka Zachariasza.

Dlatego, o Kluczu Niepłodności, błagamy Cię, byś przez twe wstawiennictwo za nas zechciał rozwiązać i usunąć wszelkie dawne więzy grzechu. Wstawiaj się współczująco do Pana, aby tchnął Ducha swej łaski, który czyni cuda duchowej wspólnoty drzew naszych dusz bogatymi owocami swej boskości. Abyśmy mogli dziękować wraz z twym ojcem, Zachariaszem, którego język został uwolniony w momencie twego narodzenia i chwalić z Elżbietą, której niepłodność została usunięta twoim poczęciem, do Cudownego Dzieciątka, przed którym podskoczyłeś z radości w łonie twojej matki, i Jego ukrytego Ojca, który uczynił cię zwiastunem swego Ukochanego, i do Ducha Świętego, którym zostałeś napełniony, gdy byłeś w łonie.

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy porannej (*saprā*)⁴⁴

Chwała Tobie, Boże-Słowo, które stało się ciałem bez zmiany tego, co jest Bogiem, za zaproszenie nas dziś na tę świętą celebrację narodzenia św. Jana, zwiastuna prawdy. Dlatego, z czystością naszego dzisiejszego świętowania, świętujemy i wyśpiewujemy pieśni Ducha Świętego: ‘Błogosławieństwo tobie, o św. Janie, nasz święty, błogosławiony ojciec, bo zostałeś wybrany zwiastunem przed narodzeniem Tego, który został zrodzony z Ojca przed wiekami. Przez twe narodzenie więzy języka twego ojca i niepłodność twojej matki zostały usunięte, i z tobą łono źródła chrzcielnego zostało otworzone.

Błogosławiony jesteś, bo pustynia pomnożyła twe heroiczne czyny, a dziki miód służył ci za pokarm. Błogosławiony jesteś, bo stałeś się przyjacielem Oblubieńca i jego družbą w Kościele, zaręczonym Jednorodzonego, gdy zebrałeś ludy i narody przy chrzcie i prawdziwym nawróceniu. Błogosławiony jesteś, bo opasany byłeś zbroją Ducha Świętego i nią zganiłeś królów poprzez prawdziwą sprawiedliwość. Błogosławiony jesteś, bo ujrzałeś Ducha Świętego i usłyszałeś głos Ojca z wysoka, i nałożyłeś swą prawą rękę na głowę Zbawiciela świata. Błogosławiony jesteś, bo byłeś bardziej chwalebny od proroków, gdyż stałeś się godny ochrzcić Tego, który nie potrzebował lub wymagał [chrztu].

Gdy chrzciliśmy lud, głosiłeś: „Po mnie idzie Ktoś, któremu nie jestem godzien wiązać sandałów”.

Dlatego sam Pan twój prawdziwie mówił o tobie swymi boskimi słowami: „To jest głos, od którego nie powstał większy spośród narodzonych z kobiety”. To jest głos, który pracował w winnicy swego Pana i przygotował drogę dla pilnych pracowników, aby mogli go naśladować. To jest głos, który pierwszy przebył drogę męczeństwa za wierność prawu Pana. To jest głos, który pogardził tym przemijającym światem, a pragnął świata, którego dobre rzeczy nie przemijają. To jest głos, którego droga życia jest cudowna, którego tryumf jest chwalebny i którego pamięć jest święta.

Przez modlitwy św. Jana błagamy Cię, Chryste, nasz Boże, aby Twoja łaska zamieszkała w nas; pociesz nas Twą nadzieją, uczyn nas doskonałymi przez Twą prawdę, doprowadź nas do Twej prawicy, kieruj nas na Twoje drogi, rozpoznaj nas przy Twym powtórnym przyjściu, uczyn nas dziećmi Twej prawicy, uczyn nas i naszych zmarłych godnymi chwały Królestwa, które należy do Ciebie i Twego Ojca, i do Ducha Świętego (...).

Narracja pierwszego *sedrā* rozpoczyna się od szeregu określeń św. Jana Chrzciela, które *de facto* odnoszą się do podjętej przez niego misji proroka przygotowującego drogę Panu. Te symboliczne imiona niosą w sobie bogate alegorie, które

⁴⁴ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 150–153.

ukazują doniosłość wydarzenia proroka znad Jordanu. Jest on tu nazwany: Wymownym Obrońcą, Wielkim Prorokiem, Nową Kiścią, Dziewiczą Młodością, Największym między narodzonymi z niewiast, Błyszczącą Gwiazdą, Cudowną Lampą czy w końcu Ziemskim Księżycem.

Dalsza narracja przesuwą punkt ciężkości na moment rozwiązania języka Zachariasza. Ten aspekt wydaje się niezwykle ważnym czy wręcz kluczowym w całej celebracji. Zachariasz pozostał niemy, bo nie uwierzył w Bożą obietnicę⁴⁵. Symbolizuje on więc wszystkich tych, którzy zwątpili w wędrówce wiary. Narodzenie Jana Chrzciciela rozwiązało język Zachariasza, a cudowne poczęcie w bezpłodnym dotąd łonie powinno stać się momentem pobudzenia wiary dla wszystkich wierzących, zwłaszcza dla przeżywających trudności w wierze.

Z kolei w modlitwie porannej osiłą staje się misja św. Jana, udzielany przez niego chrzest i przygotowanie świata na przyjście Syna Bożego oraz spełniana przez niego misja prorocka. Wierność w wypełnianiu tej misji czyni z Jana doskonałego orędownika, którego wstawiennictwo może wyjednać wierzącym zbawienne owoce.

3.5. Niedziela zwiastowania Józefowi

Ostatnie z serii adwentowych zwiastowań to sen św. Józefa (Mt 1,18-25), który diametralnie zmienił jego stosunek do Maryi i do zbawczych wydarzeń, w jakich przyszło mu uczestniczyć. Już w tym miejscu warto zauważyć, że piąta niedziela okresu *subārā* jest w liturgii syryjskiej jedynym dniem wspomnienia św. Józefa⁴⁶. Samo wydarzenie zwiastowania Józefowi w tekście jednego z hymnów brewiarzowych widziane jest jako wynik modlitwy Maryi: „Maryja oddała się modlitwie, zanosząc prośby do Boga, aby objawił Józefowi, synowi Jakuba, tajemnicę, która była między Nią a Czuwającym [Archaniołem Gabrielem]”⁴⁷. Z kolei w omawianych w niniejszym studium *sedre* narracja przyjmuje następujący kształt:

---

⁴⁵ Por. Moolan. 2006. „Theological Analysis of the Period of Annunciation in the East and West Syrian Tradition”, 377.

⁴⁶ Zob. Mateusz R. Potoczny. 2016. „Kult świętego Józefa Cieśli w liturgiach Kościołów Wschodnich”. *Studia Liturgiczne* 12: 144.

⁴⁷ Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 105.

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy wieczornej (*ramshā*)⁴⁸

(...) Józef był zaskoczony i przejęło go zdumienie, widząc, że dziewictwo zostało zachowane i jednocześnie w łonie nastąpiło poczęcie. Nie był w stanie znaleźć rozwiązania i podzielony był na dwoje: czy wystawić Ją na pośmiewisko, czy oddalić. Nadszedł sen i senność pochłonęła go, a na swym łożu zaniepokojony był zmartwieniem. Gdy pograżył się w głębokim śnie, Ukryty dał znak i anioł zstąpił i przyszedł do niego, by uwolnić go od wątpliwości. „Pokój z tobą i z całym światem; nie wąż, synu Jakuba. Ten, który mieszka w Maryi, jest z Ducha Świętego. Ten, który ma być z Niej zrodzony, jest Święty i będzie nazwany synem Najwyższego”. Ufając temu objawieniu, sprawiedliwy człowiek podziękował z radością. Wstał i oddał cześć Dziewicy, mówiąc: „Pokój z Tobą, święta Dziewico, Arko Pana”.

O cudowne objawienie, które zostało ukazane przez anioła – to jest boskie objawienie, w którym wódz niebiańskich zastępów się ukazał i Duch Święty, który odkrywa rzeczy ukryte, został wskazany.

To jest boskie objawienie, które święty Ojciec wysłał przez swego posłańca, a ukochany Syn je zakończył w ukazaniu swej Boskiej ekonomii. To jest boskie objawienie, w którym nadprzyrodzone byty i te ziemskie wykrzyczały chwałę i które to dziękczynienie śpiewane jest przez cały Kościół święty.

Błagamy Cię, miłosierny Panie, aby Twe miłosierne zamieszkanie stało się przybytkiem w nas. O Panie, bądź pocieszycielem dla tych, którzy płaczą; opiekunem czystych, przewodnikiem sędziów, wybawieniem porwanych, potwierdzeniem wąpiących i pomocą uciemienionych (...).

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy porannej (*saprā*)⁴⁹

(...) kiedy Józef sprawiedliwy i prawy ujrzał niewysłowione poczęcie, postanowił potajemnie Ją odesłać. Ale kiedy zastanawiał się nad tym, pojawił się anioł Pana i rzekł do niego: „Józefie, synu Dawida, nie bój się wziąć Maryi za swą żonę. Bo ten, który w niej mieszka, jest z Ducha Świętego. Ona zrodzi Syna, a ty nazywasz go imieniem Jezus, bo On zbawi swój lud od jego grzechów”. Dlatego, kiedy celebруемy to święto rocznicy boskiego objawienia, wołamy i mówimy z chwałą Ducha Świętego: „To jest boskie objawienie, które zostało objawione sprawiedliwemu Józefowi i oświeciło go potwierdzeniem prawdziwej wiary. To jest prawdziwe objawienie, przez które umysł Józefa, Oblubieńca Maryi, został wzmocniony przez boskie poczęcie Zbawiciela stworzenia. To jest boskie objawienie, w którym zbroja zbawienia dana została Józefowi. On podbił i przewyciężył odrzuconą postawę Żydów, którzy nienawidzą prawdy. Jest to boskie objawienie, które zawstydziło i wypędziło opinie wszystkich herezji na temat boskiego poczęcia. Jest to boskie objawienie, które Józef ujrzał przez anioła i przez które dusza Maryi została uwielbiona. Jest to boskie objawienie dotyczące tego, o czym zaświadczył Archanioł Gabriel, a dobre nowiny zostały objawione przez jego świadectwo. Jest to boskie objawienie, które spowodowało pojednanie między dwiema stronami, wyrzucając i wyniszczając z Kościoła świętego wszystkie dzielące doktryny niszczących herezji. Jest to boskie objawienie, które Święty Ojciec wysłał przez swojego anioła, a Jego ukochany Syn udoskonalił przez objawienie swej Boskiej ekonomii. To jest boskie objawienie, przez które nadprzyrodzone byty wykrzyczały Mu chwałę, wraz z tymi ziemskimi, i dziękczynienie zostało wyśpiewane przez cały Kościół święty (...).

⁴⁸ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 184–187; Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 98–99.

⁴⁹ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 193–195.

Chociaż narracja teologiczna niedzieli zwiastowania Józefowi w punkcie wyjścia stawia wątpliwości, jakie targały Oblubieńcem Najświętszej Maryi Panny, to jednak istotą całej eucharystii jest wiara w Boże objawienie i w dzieła Opatrzności. Józef w modlitwach ukazany jest jako człowiek sprawiedliwy, który bez wahania uwierzył zapewnieniom Czuwającego (Archanioła Gabriela) w nadprzyrodzone poczęcie Syna Maryi. W tradycjach syryjskich podkreśla się fakt, że Józef po cudownym spotkaniu z Bożym Posłańcem stał się dla Maryi „czystym i świętym jak duchowy Melchizedek, który stał się kapłanem służącym Panu świętości”⁵⁰. Egzegeza snu Józefa jest wspólna całemu Kościołowi wszystkich tradycji. Jego wiara jest tu ukazana jako przykład wiary niezachwianej i niekalkulującej korzyści lub strat. Objawienie czy, jak woli liturgia syryjska, zwiastowanie św. Józefowi stało się dla niego momentem oświecenia, wzmocnienia wiary oraz chwilą przywdziana zbroi, która stała się orężem dla całego Kościoła wobec niebezpieczeństw herezji.

3.6. Niedziela genealogii

Ostatnia niedziela zachodnio-syryjskiego okresu *subārā* poświęcona jest bezpośrednio oczekiwaniu na uroczystość Narodzenia Pańskiego. Na ten dzień przeznaczona jest Ewangelia Mt 1,1-17, zawierająca rodowód Jezusa Chrystusa, przez co z jednej strony osadza się Syna Bożego w strumieniu tradycji i wypełnienia Pisma⁵¹, natomiast z drugiej strony potwierdza się prawdziwie ludzką naturę przyjętą przez odwieczne Słowo Ojca. Innymi słowy, niedziela ta stawia wydarzenie Wcielenia i samo Boże Narodzenie w szerszym kontekście całej historii zbawienia⁵². Przeznaczone na ten dzień *sedre* w taki sposób oddają sens i znaczenie tej ostatniej niedzieli przez Narodzeniem Pańskim:

---

⁵⁰ Costantino Vona. 1953. *Omelle mariologiche di San Giacomo di Sarug*. Roma: Lateranum, 147. Zob. Potoczny. 2016. „Kult świętego Józefa Ciesli”, 140.

⁵¹ Por. Moolan. 2006. „Theological Analysis of the Period of Annunciation in the East and West Syrian Tradition”, 379–380.

⁵² Varghese. 2004. *West Syrian*, 140.

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy wieczornej (*ramshā*)⁵³

O Chryste, prawdziwe dziecko z Ojca, któreś miało drugie narodzenie z łona Maryi, Świętej Dziewicy. Dawne dni, które umieściły Cię ponad czasami, porami roku, chwilami i miarami; odziany w chmury jak w płaszcz. Jesteś owinięty w pieluszki, jesteś niewysłowny. Przechadzasz się na niebiosach i jesteś przyjęty w ramionach, choć jesteś nieogarniony. Młode kolana pielęgnują Cię, który otoczony jesteś chmurami i gęstą ciemnością, choć jesteś niezmierny. Zgiełk zastępów z wysoka jest słyszalny i Twoje jestestwo się objawiło, gwiazda, która idzie z przodu i prowadzi Magów, którzy niosą dary, składając cześć i głosząc królewskość. Prorocy tańczą i wnoszą swój głos. Stroją harfy, zwiastując Twe przyjście. Wschód raduje się i oświadcza, że jego imię to Pan. Ziemia jest szczęśliwa i obwieszcza, że On jest jej Stwórcą, a przez Jego narodziny dawna klątwa została zapomniana, zaś ona [ziemia] ozdobiona jest chwałą. Dzisiaj Ewa jest skromna, a wąż zawstydzony. Gabriel zwiastuje i czyni słyszalnymi nowe rzeczy. Betlejem staje się wielkie, a Jerozolima nie posiada się z radości. Związany Symeon jest wolny i śpiewa chwałę Temu, którego trzyma w ramionach i którego jasnością dymią góry. Z Twego narodzenia w ciele my, zachwyceni i odkupieni, oferujemy Ci uwielbienie, gdy pokazujemy nie dary przemijające jak Magowie, ale duchowe owoce sumienia, które są czyste i wolne od grzechu.

Zamiast w Betlejem, zechciej uczynić swój dom i zamieszkać w naszych sercach. Podobnie jak ofiary Magów, zechciej przyjąć dźwięki naszego alleluja (...).

Fragment *sedrā* przeznaczonego do modlitwy porannej (*saprā*)⁵⁴

Chwała i dziękczynienie Tobie, wieczne i prawdziwe Dziecko, Synu prawdziwego Ojca; w Twej łasce stałeś się Dzieckiem podlegającym czasowi, należącym do ludzkiego rodu Adama. Rzeczywiście Ty, który jesteś Jednorodzonym swego Rodziciela, stałeś się Pierworodnym pośród wielu braci. Podczas gdy jesteś „Słowem” zjednoczonym z wielkim

Umysłem, stałeś się ciałem i zamieszkałeś w Dziewicy Maryi, którą nappełniłeś świętością i z której stałeś się człowiekiem w święty sposób. Twoje poczęcie zostało zwiastowane przez Widzącego, a Twe narodzenie przez licznych aniołów. Przez Twe poczęcie uświęciłeś wszystkie poczęcia, a przez Twe narodzenie uwolniłeś pokolenia tych, którzy rodzili się poddani gorzkiej klątwie, która panowała nad nieszczęsnym i nędznym rodzajem ludzkim z powodu przestępstwa.

I z tego powodu wołajmy dzisiaj i mówmy ze świętymi aniołami w tej samej harmonijnej wypowiedzi nowej chwały „chwała Bogu na wysokości oraz pokój i nawrócenie dla istot ziemskich; nadzieja i radość dla ludzi”.

Bo dziś ci, którzy byli wypędzeni i odrzuceni, stali się dziedzicami i dziećmi. Dziś prawdziwie Zbawiciel został dla nas zrodzony, którym jest Pan Chrystus w mieście Dawida, jak zostało to zwiastowane przez aniołów. Dziś zastępy anielskie i rzesze ludzi z wielką radością i jednym głosem wspólnie celebrują, bo stan gniewu został zniesiony spośród niebios, a niebiańskie i ziemskie byty zostały pojednane. Dzisiaj niech prorocy radują się, ponieważ ich tajemnice się spełniają. Nie mogli się doczekać, by zobaczyć dzień Twego narodzenia i ujrzeć, i ucieszyli się. Dziś rozebraliśmy szaty zarzutu, które przywdzialiśmy wraz z liściem figowym, jako skutek przekroczenia prawa na początku, i [dziś] przywdzialiśmy jasność i chwałę przygotowaną dla nas przez Boga.

⁵³ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 196–198. Por. Acharya. 2000. *Prayer with the Harp*, 111–112.

⁵⁴ Plathottathil. 2009. *Themes of Incarnation*, 204–206.

Bo wieczne miłosierdzie naszego miłego Boga zostało wzbudzone dla nas; podobnie Kościół jest zjednoczony z Kościołem pierwotnych, naszym dziedzictwem.

Dlatego błagamy Cię, Panie, i prosimy Cię, aby Twój święty, zaręczony Kościół zachowany był w pokoju i dobrobycie. Niech jego najwyżsi kapłani pasterzują wspaniale. Niech jego kapłani i diakoni służą z czystością. Niech jego zmarli wierni, którzy zasnęli, będą godni błogosławionego życia. Niech wierni, którzy wciąż są w nim, znajdą miłosierdzie, współczucie, darowanie win i przebaczenie grzechów. Niech Twa miłosierna łaska zostanie wylana na nas wszystkich (...).

Powyższa narracja jest właściwie antycypacją uroczystości Bożego Narodzenia. Modlitwy używają formy paradoksu dla wyrażenia niezwykłości wydarzenia, które opisują, podobnie zresztą jak ma to miejsce w innych tradycjach liturgicznych (np. kolęda *Bóg się rodzi*). Będąc antycypacją świąt, euchologia jednak nie zatrzymuje się jedynie na ich wertrykalnym przeżywaniu, ale wplata w narrację całą ekonomię zbawienia. Celebrowane wydarzenie odnosi nas do rajy i pierwszej matki, Ewy, która wraz z wężem zostaje zawstydzona. Narodzenie Pana sprawiło, że rajską klątwa w końcu została zdjęta z ludzkości. W przeżywanym święcie widać już jego owoce, które znacznie przewyższają materialne dary złożone przez Mędrców, gdyż są darami duchowymi, tj. nieprzemijającymi.

Zakończenie

Chociaż tematycznie okres przygotowania do świąt Narodzenia Pańskiego w tradycjach syryjskich jest zbieżny z innymi tradycjami liturgicznymi, to jednak sposób jego przeżywania i rozłożenie akcentów teologicznych czyni zeń zupełnie wyjątkową strukturę. Już sama nomenklatura *subārā*, Okres Zwiastowania, świadczy o wyjątkowości podejścia teologicznego w omawianej tradycji. W poszczególne niedziele wierni przekonują się bowiem, że wola Boża zwiastowana była (i nadal może być) w różnych kontekstach i kierowana do różnych osób. Celebracja poszczególnych wydarzeń opisanych na kartach Ewangelii ma być nie tylko pamiątką, ani nawet anamnezą, ale ma stać się motywem przemiany życia i wzbudzenia żywej wiary w uczestnikach liturgii.

Zaprezentowana w niniejszym studium problematyka stanowi jedynie zarys bogactwa obecnego w tekstach liturgicznych czcigodnych tradycji syryjskich. Należy mieć nadzieję, że euchologia okresu *subārā* doczeka się jeszcze bardziej specyficznych opracowań, których tak bardzo brakuje, zwłaszcza na gruncie nauki polskiej.

Bibliografia

- Acharya Francis. 2000. *Prayer with the Harp of the Spirit. The Prayer of Asian Churches*. T. 2. Vagamon: Kurishumala Ashram.
- Andrious Tower. *The Ecclesiastical Liturgical Year of the Church of the East* (31.10.2022). <https://bethkokkeh.assyrianchurch.org/wp-content/uploads/2020/08/The-Liturgical-Year.pdf>.
- Auge Matias. 2013. *Rok liturgiczny. To sam Chrystus, który trwa w swoim Kościele*. Tłum. Krzysztof Stopa. Kraków: Homo Dei.
- Baumstark Anton. 1910. *Festbrevier und Kirchenjahr der syrischen Jakobiten*. Paderborn: Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh.
- Botte Bernard. 1957. „Le dimanches de la dédicace dans les Églises syriennes”. *L’Orient Syrien* 2: 65–70.
- Brzeziński Daniel. 2015. *Chrystus wczoraj i dziś, i na wieki. Anamnetyczny wymiar roku liturgicznego*. Toruń: Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne i Wydawnictwo „Bernardinum”.
- Carr Ephrem. 1993. The Liturgical Year in the Syriac Churches: Adaptation to Different Ecclesial-Liturgical Ambients. W *L’adattamento culturale della liturgia*. Red. Ildebrando Scicolone OSB, 47–59. Roma: Pontificio Ateneo S. Anselmo.
- Dalamis Irénée Henri. 1981. „Note sur l’année liturgique dans les églises de tradition syrienne”. *La Maison Dieu* 148: 141–144.
- Deschler Jean-Paul. 2012. *Word and Maening. A Glossary in Liturgy and Iconography with Special Reference to the Theology of the Eastern Churches*. Kottayam: SEERI.
- James Puthuparambil. 2005. *Mariological Thought of Mar Jacob of Serough*. Kottayam: SEERI.
- Khouri-Sarkis Gabriel. 2018. Le feste della Chiesa. W *Il rito siro-antiocheno. Sacramenti e sacramentali, tempi e feste, libri liturgici*. Red. Stefano Rosso, 747–754. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Moolan John. 1985. *The Period of Annunciation-Nativity in the East Syrian Calendar: Its Background and Place in the Liturgical year*. Kottayam: Paurastya Vidyapitham.
- Moolan John. 2006. „Theological Analysis of the Period of Annunciation in the East and West Syrian Tradition”. *The Harp* 21: 361–382.
- Nadolski Bogusław. Opr. 2006. *Leksykon liturgii*. Poznań: Pallottinum.
- Nin Manuel. 2008. *Las Liturgias Orientales*. Barcelona: Centre de Pastoral Liturgica.
- Payne-Smith Margoliouth Jessie. 1903. *A Compendious Syriac Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- Plathottathil Stephen. 2009. *Themes of Incarnation in the Sedre for the Period of Suboro – Yaldo According to the Mosul Fenqitho*. Kottayam: SEERI.
- Potoczny M. Rafał. 2014. „Rodziny liturgiczne chrześcijańskiego Wschodu – panorama”. *Teologia i człowiek* 25 (1): 165–185.
- Potoczny M. Rafał. 2016. „Kult świętego Józefa Cieśli w liturgiach Kościołów Wschodnich”. *Studia Liturgiczne* 12: 137–151.

- Van Daalen David H. 1999. Symbolika liczb. W *Słownik wiedzy biblijnej*. Red. Bruce M. Metzger, Michael D. Cogan, 725–727. Warszawa: Vocatio.
- Varghese Baby. 2004. *West Syrian Liturgical Tehology*. Aldershot: Ashagate.
- Vona Costantino. 1953. *Omelle mariologiche di San Giacomo di Sarug*. Roma: Lateranum.

MATEUSZ RAFAL POTOCZNY, dr hab. prof. UO, prezbiter diecezji opolskiej, wykładowca liturgiki i liturgii chrześcijańskiego Orientu; dziekan Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Specjalista z zakresu liturgii Kościołów syryjskich oraz chrześcijaństwa w Indiach.

E-mail: mpoczny@uni.opole.pl.